

Commentaar van Stichting Ons Geld op de brief van Minister Dijsselbloem (febr.2016-000006259) aan de Tweede Kamer naar aanleiding van het burgerinitiatief Ons Geld

Stichting Ons Geld heeft grote waardering voor de uitgebreide kabinetsreactie op burgerinitiatief Ons Geld, waarmee de Minister van Financien een nuttige en informatieve bijdrage levert aan het maatschappelijk debat over het geldstelsel. Evengoed acht Ons Geld het van belang om relevante verschillen van inzicht inzichtelijk te maken. In het navolgende geeft zij derhalve summier commentaar op de kabinetsreactie waarbij dan telkens de relevante passage van de kabinetsreactie is weergegeven.

Uitlenen van geld

Geldschepping door commerciële banken

Van oudsher fungeren banken als intermediair tussen besparingen en leningen. De ex-ante aanwezigheid van spaargeld is echter geen voorwaarde voor het kunnen uitlenen van geld.

‘Uitlenen van geld’ is hier een wat ongelukkige woordkeus. Om geld uit te lenen is geld nodig. Bij bancaire geldschepping gaat het echter om bancaire kredietverlening. Daarbij wordt geen geld uitgeleend maar geld (betaalkracht) beloofd. Dat laatste maakt het mogelijk dat banken geld kunnen scheppen, daar bancaire geldbeloftes (geldtegoeden) als ‘giraal geld’ worden aangemerkt.

700 miljard euro

Banken zijn in het huidige stelsel namelijk geldscheppende instellingen. Op het moment dat een bedrijf of persoon een kredietaanvraag doet, kan de bank een lening verstrekken door geld te creëren. De bank doet dat door aan de activakant van de balans de schuld van het bedrijf of de persoon bij te schrijven en aan de passivakant van de balans een deposito bij te schrijven waarmee betalingen kunnen worden verricht. Hiermee ontstaat giraal geld.

Aanvullend wordt opgemerkt dat het over de afgelopen decennia in Nederland om een (netto) bedrag gaat in de orde van 700 miljard euro.

Girale geldschepping

Deze geldschepping is niet onbeperkt. Op verschillende manieren bestaat een rem op geldschepping:

De Minister gebruikt terecht het woord ‘rem’. Een rem is echter geen begrenzer. Girale geldschepping is over langere tijdsperiodes niet werkelijk begrensd: er zijn wel remmen maar geen harde grenzen, afgezien van de verdienpotentie van de banken, die haar grens vindt in de schuldenlasten die een samenleving dragen kan. Die grens is in de Westerse wereld bereikt, waardoor we aanhoudend in economische stagnatie verkeren.

Centrale rentesturing

- De vraag naar krediet is bepalend voor kredietverstrekking en hangt onder andere af van de kosten van het krediet, de verwachte toekomstige winst voor bedrijven en het verwachte toekomstige inkomen voor huishoudens. Zonder vraag naar krediet zal een bank geen geld scheppen. En omgekeerd, als kredieten worden afgelost krimpt de geldhoeveelheid.
- De centrale bank stuurt de rente in de economie via de rente op reserves die banken bij de ECB aanhouden. Een hogere rente heeft een negatief effect op de vraag naar krediet en daarmee de geldhoeveelheid.

Samenlezing van voorgaande twee punten wekt de indruk van centrale sturing van de vraag naar krediet, via centrale rentesturing door de centrale bank. Dat relativeert het belang van de vraag naar krediet als bepalende factor.

De effectiviteit van de centrale rentesturing wordt in de wetenschappelijke literatuur toenemend in twijfel getrokken (o.a. Keen 2011; Werner 2012). De huidige praktijk laat bovendien zien dat een extreem lage rente niet leidt tot meer kredietverlening. Kwantitatieve verruiming kan worden opgevat als een reactie van de ECB op het niet-functioneren van het rente-instrument.

Ons Geld acht centrale rentesturing overigens principieel ongewenst. Het staat op gespannen voet met het principe van vrije en onvervalste mededinging, en is gevoelig voor belangenverstrengeling binnen het bankwezen. Ons Geld ziet centrale rentesturing graag vervangen door een stelsel waarin de rente een zuivere weerspiegeling is van vraag naar, en aanbod en risico van krediet, onder een direct gestuurde en goed gespreide publieke geldhoeveelheid.

Bancaire kredietverlening

- Een individuele bank moet voor kredietverstrekking financiering aantrekken om de balans sluitend te krijgen wanneer de gecreëerde tegoeden naar andere banken wegstromen. Wanneer de kosten van het aantrekken van vreemd en eigen vermogen niet meer in verhouding staan tot de rentebaten wordt het voor banken minder aantrekkelijk om kredietverlening te financieren, ook met zelf gecreëerde deposito's.

Niet alle tegoeden stromen weg naar andere banken. Wanneer koper en verkoper van een huis hun rekeningen bij dezelfde bank hebben, en dat is in Nederland geregeld het geval, blijft het gecreëerde geldtegoed bij dezelfde bank, en zou die bank voor betreffend krediet geen financiering behoeven. Consolidatie in de bankensector versterkt dit effect.

De Minister constateert terecht dat banken geen kredieten verstrekken wanneer dat voor de bank niet profijtelijk is. Daardoor is de geldomloop op oneigenlijke wijze gelimiteerd. Het profijt van de bank prevaleert in dit stelsel boven de goede werking van het geldstelsel.

Socialisering van verliezen (moral hazard)

- Winsten en verliezen op verstrekte kredieten werken direct door op de solvabiliteit van een bank. Een bank heeft daarom een duidelijke prikkel om de risico's en het rendement van nieuwe kredieten goed in te schatten en kan dan ook niet onbepaald kredieten verstrekken. Daarnaast bepaalt het risicobeleid van een bank in hoeverre zij risicovolle kredieten wil verstrekken.

Het risicobeleid van een bank bepaalt inderdaad hoeveel risicovolle kredieten worden verstrekt, maar het probleem is dat een belangrijk deel van die risico's door de belastingbetaler worden gedragen, en niet door de risico-beoordelende bank. De financiële crisis van 2007/8 heeft laten zien hoe dit werkt.

Giraal geld vs digitaal chartaal geld

Het pleidooi van Ons Geld

Ons Geld stelt de huidige vormgeving van het monetaire systeem ter discussie en stelt voor over te gaan naar een systeem van publieke geldschepping, waarbij veilige besparingen worden gescheiden van kredietverlening. Concreet stelt Ons Geld voor dat de overheid digitaal geld uitgeeft. Dit betreft giraal geld dat volledig gedekt is door reserves bij de centrale bank. In het huidige systeem hoeven banken enkel een percentage van bij hen gestorte deposito's als reserves aan te houden bij de ECB.

Digitaal chartaal geld waarover Ons Geld spreekt, is uitdrukkelijk niet hetzelfde als giraal geld, ook niet als dit volledig gedekt is met 'reserves' bij de centrale bank. Het één vormt een geldbezit (geldeigendom) en het ander geldtegoed (geldvordering). In ons voorstel is sprake van conversie van giraal geld (bancaire geldtegoeden) in digitaal chartaal geld (geldbezit). Dit bewerkstelligt de ontvlechting van geld en bankkrediet. Introductie van giraal geld dat geheel is gedekt door centrale bank-reserves zien wij hooguit als een tijdelijke bijkomstigheid, waarmee een vloeiende overgang kan worden gerealiseerd naar een publiek digitaal chartaal geldstelsel.

Onjuiste representatie van ons voorstel

Reactie op de voorstellen

(...)

In de voorstellen van Ons Geld worden veilige besparingen losgekoppeld van kredietverlening doordat alle direct opeisbare tegoeden op renteloze betaalrekeningen worden geplaatst die volledig gedekt zijn door reserves bij de centrale bank.

Ons voorstel betreft de conversie van alle bancaire geldtegoeden, ongeacht de looptijd. Het is derhalve niet beperkt tot 'direct opeisbare tegoeden'. M2 is indicatief voor de omvang van de conversie (ca 700 mrd voor Nederland) niet M1.

Volledige dekking van bancaire geldtegoeden door reserves bij de centrale bank zien wij als een tijdelijke bijkomstigheid waarmee een vloeiende overgang kan worden gerealiseerd naar een publiek digitaal chartaal geldstelsel. Met deze overgang beogen wij de ontvlechting van geld en bankkrediet. Dat is iets anders dan loskoppeling van besparingen en kredietverlening. Dat laatste ambiëren wij niet.

Kosten en veiligheid van het aanhouden van geld/geldtegoed

Consumenten zullen daarom per saldo wel geld moeten betalen voor het aanhouden van geld op een dergelijke veilige betaalrekening. Ik merk hierbij overigens op dat ook deze betaalrekeningen niet volledig veilig zijn. Hoewel het geld op deze rekeningen geen risico loopt uit hoofde van blootstelling op kredietrisico's (kredietverlening) lopen deze middelen nog wel risico door operationele kwetsbaarheden, bijv. door technische of menselijke fouten of fraude.

Wij zien niet in waarom het aanhouden van digitaal geld, geld zou moeten kosten. Wij begrijpen wel dat aan betalen met dit geld kosten verbonden kunnen zijn.

De Minister ziet terecht nog risico rondom het aanhouden van girale gelden, ook indien deze volledig zijn gedekt door reserves bij de centrale bank. Het girale geldstelsel is een onnodig ingewikkeld en risicovol stelsel. Girale geldtegoeden staan, ook bij 100% reservedekking, weldegelijk bloot aan kredietrisico's die concentreren in het bankwezen. De centrale bank is zelf niet inert voor deze risico's. Wel beschikt ze, via de bankbiljettenpers, over nog betere mogelijkheden dan commerciële banken om haar risico's op het publiek af te wentelen. Een dergelijk arrangement zien wij dan ook slechts als tijdelijke overgangsregeling.

De grootst mogelijke veiligheid (en eenvoud) wordt pas bereikt door overschakeling op een publiek digitaal chartaal geldstelsel, dat geheel los staat van het bankwezen, en waarbij bancaire geldtegoeden (giraal geld) worden geconverteerd in absoluut geldbezit (digitaal chartaal overheidsgeld).

Directe opvraagbaarheid

Kredietverlening wordt in de voorstellen van Ons Geld gefinancierd met tegoeden die volledig onderhevig zijn aan de risico's die voortkomen uit de kredietverlening. Op deze risicodragende tegoeden ontvangen consumenten een rentevergoeding. Deze tegoeden zijn voor consumenten niet direct opvraagbaar en lijken daarmee meer op een investeringsrekening.

Wij zien geen reden om de opvraagbaarheid van risicodragende tegoeden in het algemeen te beperken. Opvraagbaarheid kan met name worden gefaciliteerd door verhandelbaarheid van desbetreffend tegoed. Verhandelbaarheid zal met de voortschrijdende digitalisering steeds makkelijker en hoogwaardiger zijn te realiseren.

Transparantie van risico's

Bij een dergelijke scheiding bestaat een duidelijke koppeling tussen de risico's van kredietverlening en risico's die consumenten lopen. Dit kan consumenten prikkelen om kritisch te zijn op de kredieten waarin hun spaargeld is belegd. Het is echter de vraag of consumenten deze risico's wel goed kunnen doorzien en in staat zijn om de juiste investeringsbeslissingen te nemen. Als de risico's van kredietverlening bij consumenten terechtkomen, dan werkt de kredietverstrekking pas goed als consumenten in staat zijn beslissingen over kredietverstrekking op waarde te schatten en deze risico's ook kunnen dragen.

De scheiding tussen kredietverlening en relatief veilige besparingen kan ook zorgen voor een waterbedeffect. Het is de vraag hoe aantrekkelijk het voor consumenten en bedrijven is om spaargeld op risicoarme rekeningen te zetten. De kans bestaat dat mensen hun geld liever in beter renderende en dus ook meer risicovolle zaken zullen beleggen. Hierdoor bestaat het risico dat financiële activiteiten zich verplaatsen naar minder gereguleerde en meer risicovolle delen van het financiële systeem. Dit risico is groter wanneer consumenten en bedrijven de risico's van de aangeboden financiële producten niet voldoende kunnen inschatten.

Gegeven de opzet van het huidige banktoezicht is het publiek thans inderdaad niet in staat om de risico's van gelduitlening aan banken te doorzien. Deze risico's worden immers niet inzichtelijk gemaakt maar toegedekt met de mantel van het prudentiële toezicht en het depositogarantiestelsel. Ons voorstel impliceert dan ook een herijking van het banktoezicht dat daarbij wordt gericht op transparantie van risico's. De scheiding van geld en krediet die wij voorstellen, zien wij als een noodzakelijke randvoorwaarde om de kredietmarkt goed en onvervalst te kunnen laten functioneren. Het verschaffen van risico-transparantie en degelijke financiële producten aan het investerend publiek zien we daarbij als kerntaak van het bankwezen, waarmee banken zich kunnen onderscheiden. Marktwerking moet hier haar zuiverende werk kunnen gaan doen.

Kredietbubbels

Publieke geldschepping kan de kans op kredietbubbels verkleinen. Toch blijven ook onder een systeem met publieke geldschepping kredietbubbels en overwaardering van aandelen mogelijk. Als consumenten optimistisch zijn over economische vooruitzichten, kunnen ze hun spaargeld nog steeds beleggen in risicovolle tegoeden of aandelen.

Kredietbubbels zijn bij publieke geldschepping minder waarschijnlijk maar inderdaad nog steeds mogelijk. Echter, een zeer wezenlijk aspect is dat die bubbels het functioneren van het monetaire bestel niet meer in gevaar kunnen brengen; de geldhoeveelheid en de betaalinfrastructuur zijn geborgd.

Directe sturing van de publieke geldhoeveelheid

Daarnaast is onduidelijk of een publieke geldschepper in staat is om tijdig te reageren op economische ontwikkelingen. In de plannen van Ons Geld verdwijnt het rente-instrument van de centrale bank, waarmee in het huidige stelsel het monetair beleid wordt geïmplementeerd. In plaats daarvan wordt het monetair beleid vormgegeven door de geldhoeveelheid via de overheidsbegroting te sturen. In de praktijk kan dit leiden tot vertraagd ingrijpen bij inflatie- en deflatierisico's. Ook is het de vraag of dit instrument bestand is tegen politieke druk om via extra geldschepping de economie te stimuleren.

Het rente-instrument zal in onze voorstellen niet verdwijnen, maar minder belangrijk worden. De 4^e overheidsmacht (de monetaire macht) zal onverminderd kunnen beschikken over de mogelijkheid tot monetaire verruiming via gelduitlening. Dit wordt echter subsidiair. Veerkracht en flexibiliteit worden primair gevonden in marktwerking en voldoende goed gespreid geldbezit. In een publiek digitaal chartaal geldstelsel is dat laatste direct en exact door de overheid aan te sturen. Schielijke aanpassingen

liggen hier niet voor de hand, daar het hier gaat om het balancerend monetaire lichaam van de economie. Deze directe monetaire aansturing zal met ongekende precisie kunnen worden uitgevoerd.

Er moet niet eenzijdig worden gekeken naar politieke druk op geldschepping, maar ook op druk vanuit andere particuliere belangen op geldschepping, zoals vanuit financiële instellingen. Thans wordt dat laatste veronachtzaamd.

In onze voorstellen wordt de geldscheppende macht op afstand gezet van de politiek én het bankwezen. Het wordt een functie van de overheid die is onderworpen aan democratische controle en juridische kaders die het maatschappelijk verantwoord gebruik van deze macht borgen. Aldus kan het geldstelsel dienstbaar worden gemaakt aan de maatschappij, en alle veerkracht en flexibiliteit bieden die de maatschappij behoeft om beschikbare welvaarts- en welzijns potenties tot ontwikkeling te laten komen.

Internationale geldstromen

Daarnaast bemoeilijken de Europese open economie en grote internationale kapitaalstromen de vaststelling van de optimale geldhoeveelheid en de gewenste geldgroei. In het huidige systeem stuurt de centrale bank de rente en kan de geldhoeveelheid fluctueren als gevolg van internationale kapitaalstromen. In een systeem waar gestuurd wordt op de geldhoeveelheid moet de publieke geldschepper de optimale geldhoeveelheid zelf goed kunnen vaststellen.

Het huidige stelsel is, onder andere door interferentie met bancaire geldschepping, kwetsbaar voor internationale geldstromen en speculatie rond de valuta. In een digitaal chartaal geldstelsel worden de transparantie en de weerbaarheid hiertegen sterk verbeterd. Invoering van een publiek digitaal chartaal geldstelsel zou de Unie ongekend sterk maken; een tijdelijk luxeprobleem dat snel zal afnemen daar andere landen het voorbeeld zullen navolgen, waarna een transparant en beheersbaar stelsel zal ontstaan voor inwisselbaarheid van deze digitale valuta.

Welvaartsspreiding

Tevens is niet duidelijk dat de overheid in het huidige systeem onvoldoende in staat is een rechtvaardige spreiding van de welvaart te bereiken, zoals Ons Geld stelt. Welke verdeling rechtvaardig wordt geacht, is een politieke keuze. De uitvoering van het monetaire systeem is daarbij juist bewust op afstand van de politiek geplaatst bij de centrale bank.

Het huidige stelsel zorgt, via de rente, voor een constante geldstroom van het minder kredietwaardige deel van de bevolking naar het meer kredietwaardige deel. Dit zorgt voor toenemende ongelijkheid. De samenleving is beklemd door schuldenlasten waarvan een belangrijk deel, namelijk de lasten uit de 'systeemschuld' van 700 miljard, geheel onnodig is. Ook de overheid is hierdoor beperkt in haar bewegingsvrijheid. Een publiek digitaal chartaal geldstelsel verschaft de overheid ongekende transparantie van het geldbezit in de samenleving, en daarmee ook politieke opties voor stimulering en herverdeling.

De centrale bank voert haar eigen politiek ten aanzien van de welvaartsverdeling. Helaas is deze thans niet transparant en niet onderworpen aan democratische controle, en evenmin toetsbaar aan degelijke maatschappelijk verantwoorde kaders.

Eenmalige geldscheppingswinst

Ons Geld stelt daarnaast dat bij de overgang naar een dergelijk systeem sprake kan zijn van een eenmalige winst voor de publieke geldschepper, zoals bijvoorbeeld beschreven in een recent voorstel van Kumhof en Benes (2012). Er ontstaat eenmalig extra vraag bij commerciële banken naar reserves bij de geldscheppende overheidsinstelling om te voldoen aan de 100%-reserve eis. Commerciële banken kunnen deze reserves kopen van de geldscheppende overheidsinstelling, bijvoorbeeld door staatsobligaties en andere activa over te dragen. Deze toename van de vraag naar reserves leidt tot een eenmalige geldscheppingswinst waarvan de omvang afhangt van de vraag naar risicoarme betaalrekeningen.

Voorgaande getuigt van verwarring tussen ‘full reserve banking’ en conversie naar digitaal chartaal geld. Bij invoering van ‘full reserve banking’ ontstaat voor de overheid geen geldscheppingswinst, maar neemt de staatsschuld toe, indien de overheid voor extra reserves zou zorgen via ‘monetair gefinancierde’ bestedingen. Wel zouden hierop maatregelen kunnen worden genomen zoals geformuleerd door Schemmann (2015), die alsnog zouden resulteren in afname van de staatsschuld. Wij achten dit stelsel echter onnodig complex, gekunsteld en risicovol. Als tijdelijke overgangsmaatregel kan het faciliteren van ‘full reserve banking’ nuttig zijn, maar het is geen oplossing van de inherente tekortkomingen van het geldstelsel.

Centrale-bank-reserves worden niet geschapen door een geldscheppende overheid. Het is het krediet dat een centrale bank verleent. Daarin kan en moet de overheid niet treden. Zij moet dat laten voor rekening en risico van die centrale bank, waarbij de overheid moet waken dat ze de centrale bank de biljettenpers ontnemt, indien deze bank bovenmatig veel risico naar zich toe trekt.

Bij de conversie naar digitaal chartaal geld is het zinvol te spreken van koop van dit geldmiddel door de banken, ter convertering van de girale geldtegoeden van hun rekeninghouders in digitaal chartaal overheidsgeld. Hiervoor hoeven de banken echter geen assets over te dragen. Koop op krediet volstaat, waarbij de geldscheppende overheid een vordering krijgt op het bankwezen (de conversieschuld).

Kosten van de overstap

Hiertegenover staan kosten bij de overstap naar een systeem van publieke geldschepping. Bij de overgang moeten banken activa waarop zij rente ontvangen inruilen voor niet-renderende reserves bij de publieke geldschepper. Hierdoor lopen zij rente-inkomsten mis, wat zal worden doorberekend aan klanten. Ook de opbrengst van geldschepping die nu bij banken en de klanten van banken terecht komt, vervalt. Het gevolg hiervan is dat voor consumenten de rentevergoeding op deposito's wegvalt. Ook ontvangt de centrale bank geen rente meer uit monetaire beleidsoperaties zoals we die nu kennen.

De kosten van de overstap vallen in het niet tegenover de maatschappelijke baten, waarbij voor de Nederlandse situatie onder andere is te denken aan de eenmalige geldscheppingswinst van naar schatting 700 miljard euro, die beschikbaar komt voor reductie van publieke en private bancaire schulden.

De conversie naar digitaal chartaal geld impliceert niet dat banken renderende activa moeten inruilen, noch dat ze rente-inkomsten gaan missen. De conversie resulteert erin dat deposito's (geldtegoeden) van de passiefzijde van de bank verdwijnen. In de plaats komt een schuld aan de geldscheppende overheid (de conversieschuld). Voor zover vervolgens renderende activa van de bankbalans verdwijnen gaat dat in verrekening met deze conversieschuld. Er verdwijnen dan gelijktijdig activa en passiva van de bankbalans; de schuld van de bank en de rentelasten daarop vallen ook weg. Uiteraard is te spreken over het tempo waarin dit zou gebeuren, waarbij een afweging is te maken tussen het maatschappelijk belang en het bankbelang.

Huidige aanpak

Maatregelen om het huidige systeem te versterken

Het kabinet deelt het belang dat Ons Geld hecht aan een stabiel financieel systeem. Volgens het kabinet kan grotere stabiliteit beter op andere wijze binnen het huidige monetaire systeem worden bereikt. Na de financiële crisis zijn diverse maatregelen genomen om het financiële systeem stabiel te maken. Het kabinet heeft in augustus 2013 de kabinetsvisie Nederlandse bankensector opgesteld en naar uw Kamer verzonden. De kabinetsvisie bevat beleidsvoorstellen om de bestendigheid van het huidige financiële systeem te versterken. Deze voorstellen vormen nog steeds de basis van het kabinetsbeleid.

Wij menen dat ons voorstel de inherente problemen van het monetaire stelsel bij de wortel vat, en op logische, elegante en de meest eenvoudige wijze oplost. De maatregelen die het kabinet thans neemt achten wij daarentegen weinig overtuigend. Ze vergroten de complexiteit en stimuleren verdere

consolidatie in het bankwezen en daarmee concentratie van risico's. De problemen worden niet opgelost maar verplaatst, naar de toekomst en naar supranationaal niveau. Daarbij hindert het toezicht de marktwerking en vormt de complexiteit ervan een probleem op zich.

Conclusie

Een systeemverandering die geldschepping in publieke handen legt kent theoretische voor- en nadelen ten opzichte van het huidige systeem. Er heerst grote onzekerheid over de werking van een dergelijk stelsel, aangezien het nog nooit in de praktijk heeft bestaan. Hoewel het kabinet het doel van Ons Geld onderschrijft om te komen tot een stabiel financieel systeem en een discussie hierover verwelkomt, is het kabinet niet overtuigd dat de doelen van Ons Geld niet op een andere wijze kunnen worden bereikt. Ook ziet het kabinet zoals hierboven genoemd aandachtspunten bij de voorstellen van Ons Geld. Daarnaast vereist de door Ons Geld voorgestelde systeemomslag een breed internationaal draagvlak, dat er momenteel niet is. Het kabinet is van mening dat er onvoldoende zekerheid bestaat over de voordelen van een ander stelsel ten opzichte van het huidige om een hervorming in overweging te nemen.

Het publieke digitale chartale geldstelsel zal ontworpen en ontwikkeld moeten worden. Dit is een overheidstaak en het is derhalve aan de overheid hierin het voortouw te nemen. De maatschappelijke baten van een dergelijk stelsel zijn zeer groot terwijl de kosten ervan, inclusief omschakeling, gering zijn. Dat geldt voor Nederland, en eens te meer bij een gezamenlijke aanpak binnen Europa.

Europa is aanhoudend in de greep van economische stagnatie. Omschakeling naar een digitaal chartaal geldstelsel kan daar direct fundamenteel verandering in brengen. Het zou de Unie helpen haar doelstellingen tegen de laagste kosten en met de grootste eensgezindheid waar te gaan maken. De omschakeling gaat gepaard met een eenmalige geldscheppingswinst van 700 miljard euro voor alleen al de Nederlandse situatie. Voor Europa gaat het om een veelvoud hiervan. Dit is een monetair wapen dat een einde maakt aan de economische stagnatie en het gebrek aan monetaire slagkracht. Het heeft de potentie om Europa volledig in zijn kracht te zetten, zowel economisch als geopolitiek.

In diverse landen in Europa groeit het besef dat deze ideeën realistisch zijn. In Zwitserland, IJsland, Denemarken, Zweden en het VK wordt serieus aan deze ideeën gewerkt. De Bank of England is inmiddels zelf een zwaar bemand onderzoeksprogramma gestart naar de introductie van digitaal chartaal geld.

Voorgestelde omschakeling vergt 'omdenken'. Dat heeft tijd en aandacht nodig. Met deze reactie toont het kabinet het onderwerp serieus te hebben bekeken. Het toont ook het beeld van het geboden alternatief nog onvoldoende scherp te hebben. Het is prudent om een nieuwe gedachte niet voetstoots als zaligmakend te omarmen. Maar deze nieuwe gedachte verdient wel nadere uitwerking. Haar eenvoud en elegantie helpt om het bestaande geldstelsel beter inzichtelijk te maken. Een overheid die haar goed doorgrond wordt zelfs in staat er een stabiel en dienstbaar geldstelsel mee op te bouwen. Nederland en Europa worden dan door een zichtbare overheidshand bevrijdt uit de stagnatie die onzichtbare handen haar thans opdringen.

Daar mag Nederland best leidend in zijn.

Stichting Ons Geld

Literatuur

Keen, S. (2011). *Debunking Economics – Revised and Expanded Edition: The Naked Emperor Dethroned?* London/ New York: Zed Books.

Schemmann, M. (2015), *Putting a stop to fictitious bank accounting. With a plan to redeem the US and Euro Area national debts*, IICPA Publications.

Werner, R. A. (2012) *Towards a new research programme on ‘banking and the economy’ — Implications of the Quantity Theory of Credit for the prevention and resolution of banking and debt crises*. *International review of Financial analysis* 25 (1-17).